บทที่ 6

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การดำเนินอรรถคดีต่าง ๆ ในชั้นศาลนั้น พิจารณาจากลักษณะโครงสร้างและวิธีการดำเนินงานแล้ว น่าจะกล่าวได้ว่า เป็นการดำเนินการเกี่ยวกับสารสนเทศโดยตรง และต้องอาศัยกระบวนการสื่อสารเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในแทบทุกระบบงานและทุกขั้นตอนของกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ในการดำเนินกระบวนพิจารณาคดีนั้น นอกจากการใช้เอกสารหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีสื่อสารแลกเปลี่ยนอ้างอิงซึ่งกันและกันแล้ว กรรมวิธีในการต่อสู้คดีที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งก็คือ การสื่อสารโดยใช้ถ้อยคำวาจาภาษาพูดโต้ตอบถกเถียงอ้างอิงเหตุผลเพื่อเอาชนะกันของคู่ความทั้งสองฝ่าย จนมีคำเรียกขานเปรียบเปรยการต่อสู้คดีในชั้นศาลติดปากกันมาแต่โบร่ำโบราณว่า **"การค้าความ"**

<u>ลักษณะของกระบวนการสื่อสารในองค์การของกระบวนการยุติธรรมทางศาล</u>

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของการจัดองค์การของศาล มีลักษณะเป็น **องค์การแบบเป็นทางการ** (Formal Organization) เช่นเดียวกับหน่วยงานราชการโดยทั่ว ๆ ไป ทิศทางหรือกระแสการไหลเวียนของสารสนเทศภายในองค์การ จึงมีลักษณะการไหลเวียนแบบเป็นขั้นตอนตามสายการบังคับบัญชาที่กำหนดโดยแผนภูมิการแบ่งส่วนราชการของศาลและกระทรวงยุติธรรม

ลักษณะการดำเนินงานของศาล ประกอบด้วยระบบงานใหญ่ ๆ 2 ระบบ คือ ระบบงานธุรการ และ ระบบงานตุลาการ โครงสร้างของกระบวนการสื่อสารในองค์การ จึงมีลักษณะการสื่อสารที่เชื่อมโยงระบบงานทั้งสองระบบเข้าด้วยกัน โดยระบบงานตุลาการเป็นงานหลัก(Line) ส่วนระบบงานธุรการเป็นหน่วยสนับสนุน (Staff)

สำหรับวงจรการสื่อสารในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น จะดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนสารสนเทศซึ่งกันและกัน ระหว่างองค์กร 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายโจทก์, ฝ่ายจำเลย และศาล (ผู้พิพากษา) โดยกระบวนการสื่อสารจะดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง มีการสื่อสารโต้ตอบกลับไปกลับมา จนกว่าจะถึงจุดยุติที่สามารถชี้ขาดตัดสินกันด้วยข้อเท็จจริงและหลักกฎหมาย วงจรการสื่อสารจึงจะสิ้นสุดลง

สภาพปัญหาของการสื่อสารในองค์การของกระบวนการยุติธรรมทางศาล

จากการศึกษากระบวนการสื่อสารในองค์การของกระบวนการยุติธรรมทางศาล และวงจรการสื่อสารในการพิจารณาพิพากษาคดี พบว่า เมื่อใดที่กระบวนการสื่อสารในแต่ละระบบงานสามารถดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง วงจรการสื่อสารไม่ขาดช่วง และการไหลเวียนของสารสนเทศในแต่ละขั้นตอนสะดวกราบรื่นไม่ติดขัด การพิจารณาพิพากษาคดีก็จะสามารถดำเนินไปได้อย่างรวดเร็ว ในทางตรงกันข้าม หากปรากฏว่า มีปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องจนเป็นเหตุให้การไหลเวียนของสารสนเทศในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเกิดการสะดุดหยุดชะงัก และวงจรการสื่อสารขาดช่วงไม่ต่อเนื่องก็จะส่งผลให้การพิจารณาพิพากษาคดีดำเนินไปอย่างล่าช้าด้วย

จากการศึกษาการดำเนินงานของศาลจังหวัดลำปาง ซึ่งแยกวิเคราะห์สภาพปัญหาทางการสื่อสารออกเป็น การดำเนินคดีในแต่ละขั้นตอนตั้งแต่คดีเริ่มมาสู่ศาลจนถึงขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น พบว่า ปัญหาทางการสื่อสารที่มีผลกระทบต่อความล่าช้าในการพิจารณาพิพากษาคดี ก็คือ ประสิทธิภาพในการถ่ายทอดสารสนเทศในแต่ละขั้นตอน ซึ่งถูกจำกัดโดยขีดความสามารถของช่องทางการสื่อสาร (Channel Capacity) ตามสภาพปัญหาในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นตอนก่อนเริ่มพิจารณาคดี**

เมื่อคดีมาสู่ศาล กระบวนการสื่อสารได้เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่เมื่อโจทก์ยื่นคำฟ้องเข้ามาที่แผนกรับคำฟ้องหรืองานรับคำคู่ความของศาล เจ้าหน้าที่ธุรการที่ทำหน้าที่รับคำฟ้องและคำคู่ความต่าง ๆ ก็เปรียบเสมือนช่องทางการสื่อสารซึ่งจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้คำฟ้องคดีต่าง ๆ ถูกส่งผ่านขึ้นไปสู่การพิจารณาของศาล ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ช่องทางการสื่อสารในขั้นตอนนี้ มีขีดความสามารถจำกัด เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนอัตรากำลัง บุคลากรที่มีอยู่มีจำนวนไม่สมดุลกับปริมาณงานที่ต้องปฏิบัติ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ช่องทางการสื่อสารคือแผนกรับคำฟ้องมีขีดความสามารถ (Capacity) น้อยกว่าปริมาณสารสนเทศที่จะส่งผ่าน ทำให้การถ่ายทอดสารสนเทศคือคำฟ้องคดีต่าง ๆ จากขั้นตอนนี้ไปสู่ขั้นตอนการพิจารณาของศาลอย่างล่าช้ากว่าที่ควรจะเป็น

2. **ขั้นตอนในระหว่างการพิจารณาคดี**

เมื่อคดีต่าง ๆ ขึ้นไปสู่ขั้นตอนการพิจารณาคดีของศาล ปัญหาเกี่ยวกับขีดความสามารถของช่องทางการสื่อสารในขั้นตอนนี้ที่ศึกษาพบก็คือ กรณีบัลลังก์และห้องพิจารณาซึ่งมีอยู่รวม

ทั้งสิ้นเพียง 6 ห้อง เป็นข้อจำกัดที่ทำให้คดีส่วนหนึ่ง ซึ่งพร้อมจะเข้าสู่การพิจารณา ต้องถูกยืดเวลาออกไปเพราะต้องรอการใช้บัลลังก์และห้องพิจารณา ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อจำกัดของขีดความสามารถของช่องทางการสื่อสารในอีกขั้นตอนหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้คดีต่าง ๆ ไม่สามารถไหลผ่านช่องการสื่อสารไปตามปกติได้ เนื่องจากขีดความสามารถของช่องทางการสื่อสารมีน้อยกว่าปริมาณสารสนเทศที่จะถ่ายทอดหรือส่งผ่านเช่นเดียวกัน

3. <u>ขั้นตอนการพิพากษาคดี</u>

เมื่อศาลได้ดำเนินกระบวนพิจารณาตามขั้นตอนต่าง ๆ เสร็จสิ้น ขั้นตอนต่อจากนั้นก็เป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาที่จะใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ขาดตัดสินคดี ในขั้นตอนการพิพากษาคดีนี้ อาจกล่าวได้ว่า เป็นขั้นตอนประมวลผลสารสนเทศ (Information Processing) กล่าวคือ ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับสารสนเทศต่าง ๆ มากมาย คือสารสนเทศเกี่ยวกับพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงต่าง ๆที่รวบรวมมาได้จากกระบวนพิจารณาคดี ซึ่งจะต้องค้นหาข้อเท็จจริงแล้วนำมาปรับเข้ากับหลักกฎหมายเพื่อการวินิจฉัยและพิพากษาคดี ในขั้นตอนนี้ ช่องทางการสื่อสาร(Channel) ที่คดีความต่าง ๆ จะถูกส่งผ่านออกไปสู่**"การพิพากษา"** จึงได้แก่ตัว**ผู้พิพากษา**นั่นเอง จากกรณีการศึกษาการดำเนินงานของศาลจังหวัดลำปาง พบว่า มีจำนวนผู้พิพากษาที่หมุนเวียนสับเปลี่ยนมาทำหน้าที่ประจำศาลจังหวัดลำปาง จำนวนเพียง 6 - 8 อัตรา เพื่อรับผิดชอบการพิจารณาพิพากษาคดีเฉลี่ยปีละประมาณ 1,500 - 1,600 คดี ซึ่งนับได้ว่าเป็นข้อจำกัดของขีดความสามารถของช่องทางการสื่อสาร ที่ก่อให้เกิดความล่าช้าในการพิพากษาคดีในลักษณะทำนองเดียวกันกับขั้นตอนก่อนเริ่มพิจารณาคดีและขั้นตอนการพิจารณาคดี

ปัญหาทางการสื่อสารเกี่ยวกับข้อจำกัดของขีดความสามารถของช่องทางการสื่อสารดังกล่าวมาแล้วนั้น สอดคล้องกับแนวความคิดและทฤษฎีทางการสื่อสาร ที่ **นานลิน** (Nan Lin, 1971) อธิบายไว้ว่า ในการรับส่งสารสนเทศแต่ละครั้ง ปริมาณของสารสนเทศจากแหล่งส่งที่มุ่งหมายจะถ่ายทอดไปยังแหล่งรับ จะไปถึงแหล่งรับได้มากน้อยเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับขีดความสามารถของช่องทางการสื่อสาร (Channel Capacity)ที่แหล่งรับมีอยู่ กล่าวคือ ถ้าช่องทางการสื่อสารของแหล่งรับมีขีดความสามารถ**มากกว่า**ปริมาณสารสนเทศที่ส่งเข้ามาจากแหล่งส่ง แหล่งรับก็จะสามารถรับสารสนเทศได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ แต่ในทางตรงกันข้าม หากปริมาณสารสนเทศที่ส่งเข้ามามีมากเกินขีดความสามารถของช่องทางการสื่อสาร แหล่งรับก็จะสามารถรับสารสนเทศได้เพียงบางส่วนในขอบเขตที่จำกัด

นอกจากนั้น การที่ขีดความสามารถของช่องทางการสื่อสารมีข้อจำกัด ในขณะที่สารสนเทศที่จะส่งผ่านมีปริมาณมาก ก็จะทำให้เกิดสภาวะ**สารสนเทศเกินพิกัด** (Information Overload) ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดและทฤษฎีทางการสื่อสารที่ **โรเจอร์** (Everett M. Rogers,1976) อธิบายไว้ว่า การไหลเวียนของสารสนเทศในระบบงานต่าง ๆ ขององค์การนั้น องค์การหรือเอกบุคคลในองค์การจะสามารถใช้ประโยชน์จากสารสนเทศได้อย่างเต็มประสิทธิภาพนั้น ปริมาณของสารสนเทศที่เป็นปัจจัยนำเข้า (Inputs) จะต้องพอเหมาะพอควรกับกระบวนการประมวลผลสารสนเทศ (Information Processing)จึงจะทำให้ได้ผลลัพท์ (Outputs) ตามเป้าหมาย แต่ถ้าหากมีการไหลเวียนของสารสนเทศเข้าไปในระบบในปริมาณที่มากจนเกินไป ก็จะทำให้เกิดสภาวะสารสนเทศเกินพิกัด ซึ่งจะทำให้การประมวลผลสารสนเทศเกิดการล้มเหลว (Breakdown) และผลที่ได้รับก็คือ จะไม่มีผลลัพธ์ (No Outputs) ปรากฏตามความต้องการหรือจุดประสงค์ขององค์การ

<u>แนวทางการแก้ไขปัญหาทางการสื่อสาร</u>

จากผลการศึกษาที่ทำให้ทราบถึงสภาพปัญหาทางการสื่อสารในกระบวนการยุติธรรมทางศาล ที่มีผลกระทบต่อความล่าช้าในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาทางการสื่อสาร ดังนี้

1. **<u>ปรับปรุงและพัฒนาช่องทางการสื่อสาร</u>**

สภาพและประเด็นแห่งปัญหา ที่ทำให้ช่องทางการสื่อสารในขั้นตอนการดำเนินคดีในชั้นศาลขั้นตอนต่าง ๆ มีขีดความสามารถจำกัด จนเป็นเหตุให้ไม่มีประสิทธิภาพที่จะถ่ายทอดสารสนเทศหรือเป็นช่องทางให้สารสนเทศในคดีต่าง ๆ ไหลผ่านจากขั้นตอนหนึ่งไปสู่อีกขั้นตอนหนึ่งได้โดยสะดวกราบรื่น อันเป็นเหตุให้กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีดำเนินไปอย่างล่าช้านั้น ก็เนื่องมาจากปัญหาการขาดแคลนอัตรากำลังและอุปกรณ์สถานที่อันจะต้องทำหน้าที่เป็นช่องทางการสื่อสารนั่นเอง ดังนั้น แนวทางการแก้ไขปัญหาที่สั้นและตรงที่สุดก็คือ **การเพิ่มอัตรากำลัง** และ **เพิ่มอุปกรณ์สถานที่** ซึ่งจะเป็นการเพิ่มช่องทางการสื่อสารอันเป็นการปรับปรุงช่องทางการสื่อสารให้มีขีดความสามารถ (Capacity) รับสารสนเทศได้ในปริมาณเพิ่มมากขึ้น เช่น ปัญหาการขาดแคลน

อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ธุรการ หรือปัญหาการขาดแคลนอัตรากำลังผู้พิพากษา ก็แก้ไขโดยการขออัตรากำลังมาเพิ่มมาเสริมให้สมดุลกับปริมาณคดีที่มาสู่ศาล และในทำนองเดียวกัน ปัญหาบัลลังก์และห้องพิจารณามีจำนวนจำกัด ก็ควรจะพิจารณาแก้ไขโดยการขออนุมัติเงินงบประมาณก่อสร้างอาคารเพิ่มเติม เพื่อขยายจำนวนบัลลังก์และห้องพิจารณาเพิ่มขึ้น ดังนี้เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม วิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นนั้น ไม่อาจจะดำเนินการได้โดยง่ายดายเหมือนที่คิด เพราะจะไปติดปัญหาที่สำนักงาน ก.พ. และสำนักงบประมาณ ที่มีหน้าที่ควบคุมการจัดสรรอัตรากำลังและเงินงบประมาณของหน่วยราชการทั่วประเทศ ซึ่งมีกรอบจำกัดตามภาวะเศรษฐกิจและภาวะการคลังของประเทศโดยส่วนรวมเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในด้านการขออัตรากำลังเพิ่มนั้น ปัจจุบันรัฐบาลเองได้มีนโยบายชะลอการเพิ่มอัตรากำลังข้าราชการ โดยกำหนดมาตรการมิให้เพิ่มเกินกว่าอัตราร้อยละ 2 ต่อปี และในทำนองเดียวกัน การก่อสร้างหรือขยายอาคารสถานที่เพิ่มเติม ก็อาจมีข้อจำกัดในเรื่องเงินงบประมาณเช่นเดียวกัน

เมื่อการปรับปรุงช่องทางการสื่อสาร โดยการเพิ่มอัตรากำลังและขยายอาคารสถานที่เป็นแนวทางที่มีข้อจำกัดอยู่ วิธีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ที่จะทำให้ช่องทางการสื่อสารมีขีดความสามารถเพิ่มขึ้นก็อาจทำได้ โดยการพัฒนาเพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพของช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่ เช่น การจัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และเทคนิควิธีการบริหารงานสมัยใหม่ตลอดจนเพิ่มพูนทักษะและสมรรถภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากรในทุกระดับ ทั้งในส่วนของข้าราชการธุรการและข้าราชการตุลาการ

นอกจากนั้นแล้ว ก็อาจจะใช้วิธีการจัดสรรอัตรากำลังที่มีอยู่เสียใหม่ โดยคำนึงถึงปริมาณงานและลักษณะงาน เพื่อจะเอื้ออำนวยให้การปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพรวดเร็วขึ้น ส่วนปัญหาข้อจำกัดในด้านบัลลังก์และห้องพิจารณา ก็อาจจะแก้ไขโดยการขยายหรือเพิ่มเวลาในการพิจารณาคดีในแต่ละวันเพิ่มขึ้น ดังที่ศาลบางแห่งในกรุงเทพมหานครได้เคยขยายเวลาการพิจารณาคดี โดยดำเนินการพิจารณาคดีนอกเวลาราชการเพิ่มขึ้น ซึ่งผลก็ปรากฏว่า สามารถเร่งรัดการพิจารณาคดีที่คั่งค้างอยู่ในศาลไปได้มาก

แนวทางการพัฒนาช่องทางการสื่อสารดังกล่าว อยู่ในวิสัยที่ศาลและกระทรวงยุติธรรมสามารถจะดำเนินการได้ด้วยตนเอง ซึ่งถ้าหากได้มีการพัฒนาช่องทางการสื่อสารในขั้นตอนต่าง ๆ ให้มีขีดความสามารถและประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นแล้ว ก็จะเป็นปัจจัยสำคัญส่วนหนึ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้การพิจารณาพิพากษาคดีเกิดความรวดเร็วขึ้น

2. <u>ปรับปรุงโครงสร้างทางการสื่อสาร</u>

สภาพปัญหาทางการสื่อสารในกระบวนการยุติธรรมทางศาล จากกรณีการศึกษาการดำเนินงานของศาลจังหวัดลำปาง ซึ่งพบว่า มีปัญหาข้อจำกัดในเรื่องขีดความสามารถของช่องทางการสื่อสารในขั้นตอนต่าง ๆ ทำให้สารสนเทศเกี่ยวกับคดีความไหลผ่านช่องทางการสื่อสารไปได้อย่างล่าช้านั้น มีประเด็นปัญหาที่น่าพิจารณาเพิ่มเติมว่า นอกจากข้อจำกัดในเรื่องขีดความสามารถของช่องทางการสื่อสารแต่ละช่องทางโดยตัวของมันเองแล้ว โครงสร้างของกระบวนการสื่อสารในแต่ละขั้นตอน เป็นปัญหาที่ทำให้เกิดความล่าช้าในการไหลเวียนของสารสนเทศเกี่ยวกับคดีด้วยหรือไม่ ซึ่งจากการศึกษาก็พบว่า โครงสร้างของกระบวนการสื่อสารในแต่ละขั้นตอนก็นับได้ว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่ง ที่มีส่วนทำให้การไหลเวียนของสารสนเทศในกระบวนพิจารณาพิพากษาคดีไม่สะดวกราบรื่นเท่าที่ควร ซึ่งอาจแยกวิเคราะห์สภาพปัญหาของโครงสร้างของกระบวนการสื่อสารในแต่ละขั้นตอนได้ ดังนี้

2.1 <u>ขั้นตอนก่อนเริ่มพิจารณาคดี</u>

จากการสังเกตการณ์การดำเนินคดีในชั้นศาล พบว่า เมื่อคำฟ้องคดีต่าง ๆ มาสู่ศาล ทุกคดีจะถูกบรรจุเข้าไปในช่องทางการสื่อสารซึ่งมีอยู่เพียงช่องทางเดียว คืองานรับคำคู่ความหรือแผนกรับคำฟ้อง เพื่อผ่านกระบวนการสื่อสารต่าง ๆ ในช่วงตอนหนึ่ง ก่อนที่จะส่งขึ้นไปให้ศาลพิจารณาว่าจะรับฟ้องและรับพิจารณาคดีหรือไม่ ในขั้นตอนการพิจารณาคำฟ้องของศาลนี้ก็จะผ่านกระบวนการสื่อสารอีกช่วงตอนหนึ่ง ซึ่งมีขั้นตอนมากพอสมควร เช่น กรณีคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง ซึ่งไม่ได้ผ่านขั้นตอนการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจหรืออัยการมาก่อน ศาลก็จะต้องทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสมอ เพื่อวินิจฉัยว่า คดีที่โจทก์ฟ้องมีมูลตามข้อกล่าวหาหรือไม่ โดยศาลจะต้องพังพยานที่โจทก์นำมาสืบแสดงมูลฟ้องของตน ขณะเดียวกันจำเลยก็อาจจะขอตั้งทนายเข้ามาซักค้านพยานโจทก์ เมื่อไต่สวนเสร็จและเห็นว่าคดีมีมูลศาลจึงจะรับฟ้อง หรือถ้าเห็นว่าคดีไม่มีมูล ศาลก็จะสั่งยกฟ้องไป

จากลักษณะโครงสร้างของกระบวนการสื่อสาร ในขั้นตอนก่อนเริ่มการพิจารณาคดี (ขั้นตอนการฟ้อง)นี้ จะเห็นได้ว่า นับตั้งแต่โจทก์เริ่มยื่นคำฟ้องเข้ามาที่แผนกรับคำฟ้องจนถึงขั้นตอนที่ศาลสั่งว่าจะรับฟ้องและรับพิจารณาคดีหรือไม่นั้น ต้องผ่านขั้นตอนกระบวนการสื่อสารต่าง ๆ มากมายหลายขั้นตอนพอสมควร ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คดีความต่าง ๆ ต้องใช้ระยะเวลาอยู่ในช่องทางการสื่อสารขั้นตอนการฟ้องคดีนี้อยู่ช่วงหนึ่ง และมีผลทำให้เกิดการล่าช้าในการพิจารณาพิพากษาคดีด้วย ดังนั้น จึงควรจะมีการศึกษาเพื่อหาวิธีการปรับปรุงโครงสร้างเพื่อลดขั้นตอนการสื่อสารในขั้นตอนนี้ให้กระชับและใช้ระยะเวลาน้อยลง ซึ่งจะเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้สามารถเร่งรัดการพิจารณาคดีในชั้นศาลได้

2.2 ขั้นตอนการพิจารณาคดี

ในระหว่างการพิจารณาคดีต่าง ๆ ในชั้นศาลนั้น ถือได้ว่า การดำเนินกระบวนพิจารณาเป็นขั้นตอนที่มีกระบวนการสื่อสารสลับซับซ้อนมากมายหลายขั้นตอนที่สุด จากการศึกษาพบข้อสังเกตว่า มีโครงสร้างของกระบวนการสื่อสารหลายขั้นตอนที่น่าจะสามารถปรับปรุงให้กระชับและใช้ระยะเวลาน้อยลงกว่าเดิมได้ เป็นต้นว่า โครงสร้างของการสื่อสารในขั้นตอนสืบพยานบุคคล ซึ่งในทางปฏิบัติ จะดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้คือ ฝ่ายที่อ้างพยานจะเป็นผู้ถามพยานของตนก่อน เสร็จแล้วฝ่ายตรงกันข้ามก็จะถามพยานบ้าง (ซึ่งเรียกว่า "ถามค้าน") และเมื่อฝ่ายตรงกันข้ามถามค้านพยานเสร็จ ฝ่ายที่อ้างพยานก็จะถามพยานของตนอีกครั้งหนึ่ง (ซึ่งเรียกว่า "ถามติง") ตลอดระยะเวลาที่มีการซักถามพยานนั้น ศาล (ผู้พิพากษา)ก็จะต้องทำหน้าที่บันทึกคำถามและคำเบิกความของพยานที่ตอบคำถามทั้งหมด มีข้อน่าพิจารณาว่า โครงสร้างของการซักถามพยานบุคคลดังกล่าวนั้น จะสามารถปรับปรุงย่นย่อวิธีการซักถามและวิธีการบันทึกให้มีความกระชับขึ้นโดยไม่ให้เสียความยุติธรรมได้หรือไม่ เป็นต้นว่า ให้ฝ่ายที่อ้างพยานตั้งประเด็นที่ตนต้องการอ้างพยานเสนอมา และให้ศาลเป็นฝ่ายซักถามพยานต่อหน้าคู่ความทั้งสองฝ่าย เพื่อจะได้บันทึกคำเบิกความของพยานไปด้วยในคราวเดียว วิธีการเช่นนี้จะทำให้ลดขั้นตอนการสื่อสารลง เพราะโครงสร้างเดิม จะมีการซักถามพยานถึง 3 รอบ และศาลก็ต้องจดบันทึกถึง 3 ครั้งเช่นเดียวกัน

ตัวอย่างข้างต้นนั้น คือแนวทางในการปรับปรุงโครงสร้างทางการสื่อสารในขั้นตอนการพิจารณาคดี ซึ่งจะช่วยย่นระยะเวลาในการดำเนินคดีให้กระชับและรวดเร็วขึ้น ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า ศาลและกระทรวงยุติธรรม ควรจะทำการศึกษาเพื่อแสวงหาแนวทางปรับปรุงโครงสร้างของกระบวนการสื่อสารในขั้นตอนอื่น ๆ ของกระบวนพิจารณาคดี ควบคู่กันไปกับการแก้ไขปัญหาความล่าช้าในการดำเนินคดีในชั้นศาลในส่วนอื่น ๆ ด้วย

2.3 **ขั้นตอนการพิพากษาคดี**

กระบวนการสื่อสารในขั้นตอนการพิพากษาคดีนั้น ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เป็นลักษณะของการประมวลผลสารสนเทศ (Information Processing) ซึ่งนอกจากสารสนเทศเกี่ยวกับคดีความต่าง ๆ ที่รวบรวมมาได้จากกระบวนพิจารณาแล้ว ผู้พิพากษาจะต้องใช้ตัวบทกฎหมายอ้างอิงในการพิพากษาคดี ซึ่งมีอยู่จำนวนมากมาย ประมาณกันว่า เฉพาะคำพิพากษาฎีกาที่ผู้พิพากษาจะต้องใช้อ้างอิงรวมไปถึงคำสั่งคำร้องต่าง ๆ ของศาลฎีกาด้วยนั้น มีจำนวนมากกว่า 1 แสนเรื่อง ดังนั้น ในขั้นตอนการประมวลผลสารสนเทศเพื่อให้ได้ผลลัพธ์เป็นคำพิพากษาที่ถูกต้องเป็นธรรมนั้น ผู้พิพากษาเจ้าของคดีแต่ละคน จะต้องเสียเวลาในการค้นหาหลักกฎหมายจากคำพิพากษาฎีกาต่าง ๆ มาก ศาลและกระทรวงยุติธรรมเคยศึกษาพบว่า โดยปกติการพิจารณาพิพากษาคดีในเรื่องหนึ่ง ๆ ผู้พิพากษาแต่ละคนต้องใช้เวลาในการค้นหาตัวบทกฎหมายและคำพิพากษาฎีกาเพื่อใช้ประกอบการวินิจฉัยคดีประมาณเรื่องละ 1-5 ชั่วโมง ซึ่งนับได้ว่าเป็นการสิ้นเปลืองเวลาเป็นอันมาก และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้การพิพากษาคดีล่าช้าด้วย ปัจจุบัน ศาลและกระทรวงยุติธรรมได้แก้ไขปัญหานี้ โดยการนำเทคนิควิทยาการสมัยใหม่ทางการสื่อสารเข้ามาช่วย คือ การใช้ระบบคอมพิวเตอร์ในการเรียกสอบถามคำพิพากษาฎีกาและตัวบทกฎหมาย ซึ่งสามารถย่นระยะเวลาทางการสื่อสารลงจาก 1-5 ชั่วโมง เหลือเพียง 1 นาที อันเป็นการแก้ไขปัญหาคดีคั่งค้างในขั้นตอนการพิพากษาคดีได้เป็นอันมาก เพราะระบบคอมพิวเตอร์ช่วยให้การค้นหลักกฎหมายในการวินิจฉัยคดีต่าง ๆ ได้รวดเร็วและประหยัดเวลามาก

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัจจุบันจะมีศูนย์คอมพิวเตอร์ เป็นหน่วยงานเทียบเท่ากอง สังกัดอยู่ในสำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม ก็เพียงสามารถใช้ระบบ On - line จากศูนย์บริการ

ข้อมูลที่กระทรวงยุติธรรมไปยังศาลเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครเท่านั้น และจากการศึกษาแผนพัฒนาศาลและกระทรวงยุติธรรม ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2530 - 2534) เป้าหมายการขยายการบริการข้อมูลจากศูนย์คอมพิวเตอร์ของกระทรวงยุติธรรม เมื่อสิ้นสุดแผนในปี พ.ศ. 2534 ก็ยังคงจำกัดขอบเขตการให้บริการได้แค่ศาลจังหวัดซึ่งเป็นที่ตั้งของสำนักงานอธิบดีภาค ได้แก่ ศาลจังหวัดชลบุรี ศาลจังหวัดนครราชสีมา ศาลจังหวัดขอนแก่น ศาลจังหวัดเชียงใหม่ ศาลจังหวัดพิษณุโลก ศาลจังหวัดนครปฐม ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช และศาลจังหวัดสงขลา เท่านั้น

การปรับปรุงโครงสร้างทางการสื่อสารในขั้นตอนการพิพากษาคดีของศาลจังหวัดเพื่อเร่งรัดการพิจารณาคดีให้เกิดความรวดเร็วขึ้นนั้น ศาลและกระทรวงยุติธรรม ควรจะเร่งดำเนินการเพื่อให้สามารถใช้ระบบ On - line จากศูนย์บริการข้อมูลไปยังศาลจังหวัดในส่วนภูมิภาคทุกศาลโดยเร็วที่สุด ทั้งนี้นอกจากจะเป็นประโยชน์ในการพิพากษาคดีโดยตรงแล้วยังจะเป็นการช่วยให้ศาลจังหวัด สามารถเรียกใช้สารสนเทศในการบริหารงานของศาลจังหวัด เพื่อให้การบริหารงานและการดำเนินงานของศาลจังหวัดเพิ่มพูนประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งย่อมจะส่งผลให้การเร่งรัดการพิจารณาคดีในศาลจังหวัดบรรลุผลตามเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้นด้วย

โดยสรุป ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ศาลเป็นสถาบันหลักที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนตามรัฐธรรมนูญ หากการอำนวยความยุติธรรมของสถาบันศาลดำเนินไปอย่างขาดประสิทธิภาพ ก็ย่อมจะส่งผลกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพของรัฐบาลและประเทศ ตลอดจนความมั่นคงทั้งภายในและภายนอก จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุก ๆ ฝ่าย จะต้องตระหนักถึงความสำคัญ ในอันที่จะร่วมกันปรับปรุงและพัฒนาองค์กรต่าง ๆ ของศาลให้สามารถเอื้ออำนวยให้การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เที่ยงตรง และ รวดเร็ว.

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ ถือได้ว่าเป็นงานวิจัยชิ้นแรก ที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารในองค์การของกระบวนการยุติธรรมทางศาล และด้วยเหตุผลข้อจำกัดทางด้านเงินงบประมาณและระยะเวลาในการวิจัย จึงทำได้เพียงสำรวจลักษณะของกระบวนการสื่อสารและสภาพปัญหาพื้นฐานในบางส่วนที่มีผลกระทบต่อปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลชั้นต้นในระดับ

ศาลจังหวัดเท่านั้น ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยชิ้นนี้อาจจะมีส่วนกระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษากระบวนการสื่อสารของกระบวนการยุติธรรมทางศาลในแง่มุมอื่น ๆ อีกต่อไป ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ควรจะมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารที่มีผลกระทบต่อการพิจารณาพิพากษาคดีในชั้นศาลอุทธรณ์ และ ศาลฎีกา ต่อไป
2. ควรจะมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารในองค์การของหน่วยงานที่เกี่ยวพันกับกระบวนการยุติธรรมทางศาล อาทิ กรมอัยการ กรมตำรวจ และกรมราชทัณฑ์
3. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระบบงานของศาล ในบางส่วนอาจมีปัญหาอุปสรรคต่อการเก็บข้อมูล เช่น สำนวนความต่าง ๆ ซึ่งโดยปกติศาลจะหวงห้ามไม่เปิดเผยแก่บุคคลทั่วไป หรือ การสังเกตการณ์ในบางระบบงานของศาลอาจไม่สามารถเข้าเข้าไปดำเนินการได้ เนื่องจากเป็นขั้นตอน "ลับเฉพาะ"ของศาล เช่น ขั้นตอนการปรึกษาองค์คณะ และ การเรียงคำพิพากษา เป็นต้น.